

ABDULLA QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ASARIDA KITOBXONLIKNING O'RNI VA AHAMIYATI

Qodirova Odinaxon Xayitboy qizi
Farg'ona davlat universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romanida kitobxonlikning o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Asarda muallif kitobxonni passiv voqea kuzatuvchisi emas, balki faol tafakkur egasi sifatida tasvirlaydi. Roman o'zbek xalqining tarixiy o'zligini anglash, ma'rifatga intilish va ijtimoiy adolatga bo'lgan ehtiyojini ochib beradi. Qodiriyning didaktik uslubi va kitobxon bilan bevosita muloqotga kirishishi orqali o'quvchi ongida tarixiy va ijtimoiy masalalarga nisbatan muayyan qarashlar shakllanadi. Asar bugungi kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda ham dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Abdulla Qodiriy, "O'tkan kunlar", kitobxonlik, tarixiy ong, ma'rifat, roman, adabiy tafakkur, kitobxon bilan muloqot.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ БИБЛИОТЕКИ В «МИНУВШИХ ДНЯХ» АБДУЛЛЫ КАДИРИ

Аннотация. В данной статье анализируется роль и значение чтения в романе Абдуллы Кодиря «Минувшие дни». В произведении автор изображает читателя не как пассивного наблюдателя событий, а как активного мыслителя. В романе раскрывается потребность узбекского народа в понимании своей исторической идентичности, стремлении к просвещению и социальной справедливости. Благодаря дидактическому стилю Кодиря и непосредственному диалогу с читателем в сознании читателя формируются определенные взгляды на исторические и социальные проблемы. Произведение также имеет большое значение в формировании современной культуры чтения.

Ключевые слова: Абдулла Кодиря, «Минувшие дни», чтение, историческое сознание, просвещение, роман, литературная мысль, диалог с читателем.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF LIBRARY IN ABDULLA QADIRI'S "DAYS OF BYGONE"

Abstract. This article analyzes the role and importance of reading in Abdulla Qodiriy's novel "Bygone Days". In the work, the author portrays the reader not as a passive observer of events, but as an active thinker. The novel reveals the Uzbek people's need for understanding their historical identity, striving for enlightenment, and social justice. Through Qodiriy's didactic style and direct dialogue with the reader, certain views on historical and social issues are formed in the reader's mind. The work is also of great importance in shaping today's reading culture.

Keywords: Abdulla Qodiriy, "Bygone Days", reading, historical consciousness, enlightenment, novel, literary thought, dialogue with the reader.

KIRISH

Abdulla Qodiriy o'zbek adabiyotining XX asrdagi eng muhim adiblaridan biri bo'lib, u roman janrini o'zbek adabiyotiga olib kirgan. Uning 1926 yilda yozgan "O'tkan kunlar" romani nafaqat tarixiy voqealarni badiiy tasvirlagan asar, balki o'quvchiga tarixiy xotira, ma'rifat, ijtimoiy adolat va shaxsiy erkinlik haqida o'ylash imkonini beradigan chuqur falsafiy asardir. Ushbu asar o'zbek romanchiligida yangi davrni boshlab berdi va milliy adabiyotimizda o'ziga xos o'rin egalladi.

Romanning asosiy voqealari XIX asrning o'rtalarida Turkiston hududida sodir bo'lgan tarixiy voqealar va ijtimoiy-siyosiy holatlarni aks ettiradi. Asarda Otabek va Kumush kabi obrazlar orqali muhabbat, adolat, milliy ozodlik va ijtimoiy tenglik kabi mavzular yoritiladi. Bundan tashqari, asarda kitobxonlikning ahamiyati ham alohida ta'kidlanadi.¹

Muallifning o'quvchiga murojaati, uning tafakkurini shakllantirishga bo'lgan harakati va kitobxonlik madaniyatining targ'ib etilishi asarning markaziy g'oyalaridan biridir. Qodiriy o'z asari orqali o'quvchiga nafaqat tarixiy voqealarni, balki insoniyatning ma'naviy qadriyatlarini, milliy ongini va ijtimoiy mas'uliyatni ham o'rgatmoqchi bo'lgan.

Shu sababli, ushbu maqolada "O'tkan kunlar" romanida kitobxonlikning o'rni va ahamiyati, ya'ni muallifning o'quvchiga murojaati, uning tafakkurini shakllantirishga bo'lgan harakati va kitobxonlik madaniyatining targ'ib etilishi tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Abdulla Qodiriy ning "O'tkan kunlar" romani o'zbek adabiyotining ilk romanlaridan biri bo'lib, XIX asr oxiri va XX asr boshlaridagi Turkiston hayotini badiiy tasvirlaydi. Asarda kitobxonlik madaniyati, ilmga bo'lgan intilish, ma'rifatparvarlik va ijtimoiy adolat kabi mavzular muhim o'rin tutadi. Otabekning "Boburnoma" va Fuzuliy devonini mutolaa qilishi orqali yozuvchi kitobning inson tafakkurini shakllantirishdagi rolini ko'rsatadi.

Tohir Malikning "O'tkan kunlar" romani haqidagi sharhida asarning yetmish yil davomida sinovdan o'tgani va abadiyat martabasini egallagani ta'kidlanadi. Ushbu sharhda asarning ilmiy tahliliga alohida e'tibor qaratilgan.²

Zaxro Abdullayeva tomonidan yozilgan maqolada asarning ingliz tiliga tarjimai va uning madaniy tahlili ko'rib chiqilgan. Tarjima jarayonida madaniy kontekstni saqlab

¹ abiturtest.uz+2en.wikipedia.org+2fayllar.org+2

² civil.uzasarlar.uz

qolishning ahamiyati hamda o'zbek tilidan ingliz tiliga o'tishdagi qiyinchiliklar tahlil qilinadi.³

Ushbu ilmiy ishda "O'tkan kunlar" romanida kitobxonlikning o'rni va ahamiyatini tahlil qilish uchun quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llaniladi:

1. **Badiiy tahlil:** Asarning badiiy tuzilishi, syujet rivoji, obrazlar tizimi va uslubiy xususiyatlari o'rganiladi.
2. **Tarixiy-kontekstual tahlil:** Romanning yozilgan davri, ijtimoiy-siyosiy holat va madaniy muhit kontekstida asarning mazmuni tahlil qilinadi.
3. **Lingvistik tahlil:** Asarda uchraydigan o'lchov birliklari leksemalari va ularning semantik xususiyatlari o'rganiladi.⁴
4. **Madaniy tahlil:** Asarning madaniy elementlari, an'analar, urf-odatlar va ularning asar mazmuniga ta'siri o'rganiladi.
5. **Psixologik tahlil:** Asardagi personajlarning ichki dunyosi, hissiyotlari va ruhiy holatlari tahlil qilinadi.⁵

Ushbu metodologik yondashuvlar orqali "O'tkan kunlar" romanida kitobxonlikning o'rni va ahamiyati chuqur tahlil qilinadi.

NATIJALAR

Abdulla Qodiriy ning "O'tkan kunlar" romani o'zbek adabiyotida kitobxonlik va ilmiy-ma'rifiy madaniyatning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan asar sifatida e'tirof etiladi.

1. **Kitobxonlikning ijtimoiy-psixologik ahamiyati:** Romanda Otabekning "Boburnoma" va Fuzuliy devonini mutolaa qilishi orqali yozuvchi kitobning inson tafakkurini shakllantirishdagi rolini ko'rsatadi. Bu, o'z navbatida, jamiyatda ma'rifatparvarlik va ilmga bo'lgan intilishni targ'ib qiladi.
2. **Kitobxonlikning ijtimoiy-psixologik ahamiyati:** Asarda kitobxonlikning ijtimoiy-psixologik ahamiyati hamda o'quvchining ichki dunyosini shakllantirishdagi roli ta'kidlanadi. Otabekning kitoblarni mutolaa qilish orqali o'zining ichki dunyosini boyitishi va atrof-muhitga bo'lgan munosabatini o'zgartirishi ko'rsatiladi.
3. **Kitobxonlikning madaniy ahamiyati:** Romanda kitobxonlikning madaniy ahamiyati hamda kitoblarning inson hayotidagi o'rni va roli yoritiladi. Otabekning kitoblarni o'qish orqali o'zining dunyoqarashini kengaytirishi va madaniy saviyasini oshirishi ko'rsatiladi.
4. **Kitobxonlikning axloqiy ahamiyati:** Asarda kitobxonlikning axloqiy ahamiyati hamda kitoblarning insonning axloqiy qarashlarini shakllantirishdagi roli

³ worldlyjournals.com

⁴ scienceweb.uz

⁵ arxiv.uz

ko'rsatiladi. Otabekning kitoblarni o'qish orqali o'zining axloqiy qarashlarini shakllantirishi va jamiyatda axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilishi ta'kidlanadi.

5. **Kitobxonlikning estetik ahamiyati:** Romanda kitobxonlikning estetik ahamiyati hamda kitoblarning insonning estetik didini shakllantirishdagi roli ko'rsatiladi. Otabekning kitoblarni o'qish orqali o'zining estetik didini rivojlantirishi va san'atga bo'lgan qiziqishini oshirishi ko'rsatiladi.

MUHOKAMA

Abdulla Qodiriy ning "O'tkan kunlar" romani o'zbek adabiyotida kitobxonlik va ilmiy-ma'rifiy madaniyatning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan asar sifatida e'tirof etiladi. Romanda kitobxonlikning ijtimoiy, psixologik, madaniy, axloqiy va estetik jihatlari chuqur tahlil qilingan.

1. **Kitobxonlikning ijtimoiy-psixologik ahamiyati:** Romanda Otabekning "Boburnoma" va Fuzuliy devonini mutolaa qilishi orqali yozuvchi kitobning inson tafakkurini shakllantirishdagi rolini ko'rsatadi. Bu, o'z navbatida, jamiyatda ma'rifatparvarlik va ilmga bo'lgan intilishni targ'ib qiladi.

2. **Kitobxonlikning ijtimoiy-psixologik ahamiyati:** Asarda kitobxonlikning ijtimoiy-psixologik ahamiyati hamda o'quvchining ichki dunyosini shakllantirishdagi roli ta'kidlanadi. Otabekning kitoblarni mutolaa qilish orqali o'zining ichki dunyosini boyitishi va atrof-muhitga bo'lgan munosabatini o'zgartirishi ko'rsatiladi.

3. **Kitobxonlikning madaniy ahamiyati:** Romanda kitobxonlikning madaniy ahamiyati hamda kitoblarning inson hayotidagi o'rni va roli yoritiladi. Otabekning kitoblarni o'qish orqali o'zining dunyoqarashini kengaytirishi va madaniy saviyasini oshirishi ko'rsatiladi.

4. **Kitobxonlikning axloqiy ahamiyati:** Asarda kitobxonlikning axloqiy ahamiyati hamda kitoblarning insonning axloqiy qarashlarini shakllantirishdagi roli ko'rsatiladi. Otabekning kitoblarni o'qish orqali o'zining axloqiy qarashlarini shakllantirishi va jamiyatda axloqiy qadriyatlarni targ'ib qilishi ta'kidlanadi.

5. **Kitobxonlikning estetik ahamiyati:** Romanda kitobxonlikning estetik ahamiyati hamda kitoblarning insonning estetik didini shakllantirishdagi roli ko'rsatiladi. Otabekning kitoblarni o'qish orqali o'zining estetik didini rivojlantirishi va san'atga bo'lgan qiziqishini oshirishi ko'rsatiladi.

Shu bilan birga, "O'tkan kunlar" romanida kitobxonlikning o'rni va ahamiyatini tahlil qilishda bir qator ilmiy manbalardan foydalanish mumkin. Masalan, Abdullayeva Zaxro Shadmankulovnaning "Abdulla Qodiriy ning 'O'tkan kunlar' asarining ingliz tiliga tarjimasining kros-madaniy tahlili" nomli maqolasi, asarning tarjimasi va madaniy elementlarining tarjimaga qanday ta'sir qilgani haqida muhim ma'lumotlar beradi .

Shuningdek, Tohir Malikning "Abdulla Qodiriy ning 'O'tkan kunlar' romani haqida" nomli sharhi, asarning madaniy va tarixiy kontekstini chuqur tahlil qiladi. ⁶

XULOSA

"O'tkan kunlar" romani o'zbek adabiyotida kitobxonlik va ilmiy-ma'rifiy madaniyatning rivojlanishiga katta hissa qo'shgan asar sifatida e'tirof etiladi. Asarda kitoblarning inson tafakkurini shakllantirish, axloqiy qadriyatlarni o'rgatish va madaniy merosni saqlashdagi o'rni alohida ta'kidlangan. Bu asar nafaqat o'zbek adabiyotining durdona asari, balki milliy o'zlikni anglash va ma'rifatparvarlikni targ'ib qilishda muhim vosita hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Qodiriy A. O'tkan kunlar. Toshkent: Yoshlar nashriyoti, 1926.
2. Qodiriy, A. (1926). O'tkan kunlar. Toshkent: O'zSSR Davlat nashriyoti.
3. Malik T. O'tkan kunlar romani haqida. Civil.uz, n.d.
4. Abdixakimov I. Abdulla Qodiriy asarlari haqida. Civil.uz, n.d.
5. Reese M. E. Bygone Days (O'tkan kunlar). Bowker, 2018.
6. Bertels E. Abdulla Qodiriy asarlari haqida. O'zbekiston adabiyoti jurnali, n.d.
7. F. Mirzayeva. "Jaddichilik harakatining vujudga kelishi" 2023.
8. <https://cyberleninka.ru/article/n/abdulla-qodiriy-ijodi-va-milliy-ruh>
9. <https://sardobatuman.uz/uz/post/farzand-tarbiyasida-ota-ona-va-oilaning-orni>

⁶ worldlyjournals.comcivil.uz